

جغرافیا و روابط انسانی، تابستان ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۱

تحلیل و بررسی نقش مشارکت روستاییان در گرایش به یکپارچه‌سازی اراضی زراعی

مورد مطالعه: شهرستان بستان‌آباد

محمد ظاهری، محمد محسن‌زاده هریس*

۱- دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز

۲- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تبریز

Mohammadmohsenzadeh595@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۶/۲۶

تاریخ بازنگری: ۱۳۹۷/۰۶/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۶/۲۰

چکیده

بهره‌برداری مناسب از عوامل تولید برای به‌فعالیت درآوردن امکانات بالقوه، اجرای کامل قانون یکپارچه‌سازی اراضی، تعاونی کردن تولید یا تجمیع اراضی خرد و پراکنده، ایجاد قطعات اراضی مناسب برای تولید و تجمیع سرمایه‌های انسانی و مادی پراکنده‌ی کشاورزان از راهبردهای اساسی و مهم در رسیدن به توسعه‌ی پایدار کشاورزی و روستایی محسوب می‌شود. بدیهی است مشارکت کشاورزان در امر یکپارچه‌سازی اراضی زراعی می‌تواند زمینه‌ساز اهداف راهبردی مذکور باشد. نوشتار حاضر که با هدف بررسی نقش مشارکت در گرایش به یکپارچه‌سازی اراضی زراعی تدوین شده است از نوع مطالعات کاربردی و روش آن توصیفی-تحلیلی است و جهت جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای استفاده شده است. جامعه‌ی آماری مورد مطالعه را روستاهای عین‌الدین، حاج آقا، اشدلق علیا و کردکندی از شهرستان بستان‌آباد جمعاً با ۱۰۱۳ بهره‌بردار کشاورز، واقع در شهرستان بستان‌آباد تشکیل می‌دهد. حجم نمونه با بهره‌گیری از فرمول کوکران ۱۹۷ خانوار برآورد گردید. پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ بررسی و ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۱ محاسبه گردید که بیانگر مطلوب بودن ابزار تحقیق است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار و واریانس) و استنباطی (ویکور، همبستگی، جدول توافقی و واریانس) استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان داد که، بین ویژگی‌های فردی روستاییان و بهره‌بردارن پاسخگو و مشارکت در اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها در همه مولفه‌ها (سن، جنس، تأهل، تحصیلات و) رابطه معناداری وجود دارد. همچنین، بین شاخص‌های یکپارچه‌سازی اراضی و مشارکت اجتماعی در همه شاخص‌های مورد بررسی در سطح آلفای ۰/۰۵ رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. همچنین بین شاخص یکپارچه‌سازی اراضی زراعی و مشارکت مردم با میزان همبستگی (۰/۳۲۷ درصد) و سطح معناداری ۰/۰۰۰ رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

کلیدواژه: توسعه‌ی روستایی، مشارکت، یکپارچه‌سازی، اراضی زراعی، بستان‌آباد

مقدمه و بیان مسئله

موقعیت اقتصادی هر سرزمین، وابسته به کارکرد بخش‌های مختلف اقتصادی آن سرزمین (کشاورزی، صنعت و خدمات) است. در این میان، یکی از مهمترین بخش‌های اقتصادی «بخش کشاورزی» است که جدایی‌ناپذیر از توسعه اقتصادی ملی به شمار می‌رود (Haseen & Khan, 2011: 2)، که در طول تاریخ از مهم‌ترین منابع درآمد مردم بوده و محصولات این بخش علاوه بر تأمین نیازهای معمول، مواد اولیه و سایر تولیدات جانبی آنها را تأمین کرده است و با زیر بخش‌های خود از طریق تأمین سرمایه برای سایر بخش‌های اقتصادی، فروش محصولات آن به بازارهای جهانی و افزایش درآمدهای ارزی و کمک به کاهش واردات مواد خام مورد نیاز بخش صنعت، جریان رشد و توسعه اقتصادی را تسهیل کرده است (محمدی‌گانه و ولائی، ۱۳۹۳: ۱۴). در ضمن یک بخش مهم اقتصادی جهت توسعه و کاهش فقر در مناطق روستایی کشورهای در حال توسعه بوده و تأمین‌کننده مواد خام و نیروی کار ارزان برای بخش صنعت می‌باشد (Shahroudi, 2011: 78).

عوامل متعددی سطح تولیدات محصولات کشاورزی را تحت تأثیر قرار می‌دهند، و این عوامل از منطقه‌ای به منطقه دیگر تفاوت‌هایی را نشان می‌دهد. مانند آب هوایی، سطح پیشرفت فناوری، شیوه‌های تولید و سیاست‌های دولت در زمینه اعطای زمین‌های کشاورزی به مردم می‌باشد. از جمله تبعات اعطای زمین به کشاورزان، تکه تکه شدن اراضی کشاورزی است که مهمترین عامل در تضعیف بهره‌وری کشاورزی در کشورهای در حال توسعه به شمار می‌رود (Abubakari a et al, 2016: 389). قطعه قطعه بودن اراضی زراعی (پدیده‌ی کوچک بودن) که ناشی از ساختار کشاورزی سنتی در کشور است، امروزه به یکی از موانع اصلی در توسعه‌ی کشاورزی تبدیل شده است. چنین آرایشی از اراضی کشاورزی نه پدیده‌ای جدید است و نه خاص کشور ما، بلکه در نظام زمین‌داری اغلب کشورها با کم و بیش تفاوتی، وجود داشته که تحت شرایط خاص شکل گرفته و دارای کارکردهای مثبت نیز بوده است (مرادی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۰). اما با تغییر شرایط و شکل‌گیری نظام جدیدی از تولید و روابط اجتماعی، این کارکردهای مثبت نه تنها ویژگی خود را از دست داده بلکه به تدریج موجب ایجاد مزارع از هم گسیخته و کوچک و در نتیجه به عنوان یک عامل بازدارنده و مانعی برای توسعه کشاورزی و روستایی عمل می‌کند (Manjunatha et al, 2013: 399).

در همین راستا مسئولین امر و نظریه‌پردازان توسعه کشاورزی و روستایی معتقدند، جهت بهره‌مندی کامل از پتانسیل‌های کشاورزی در مناطق مختلف و دستیابی به توسعه پایدار روستایی و برای حل مسئله پراکندگی اراضی، بهترین راهکار مدیریت زمین، یکپارچه‌سازی اراضی زراعی است (Demetriou et al, 2014: 23). یکپارچه‌سازی اراضی فرایندی است با هدف کمک به جوامع برای استفاده بهینه از منابع تولید کشاورزی از طریق سازماندهی فضایی مجدد قطعات بر اساس یک توافق عامه که در نهایت، منجر به نوسازی جامعه در تمام ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌شود، و نیز ابزاری برای رسیدن به توسعه‌ی روستایی و بهبود بهره‌وری در فرایند

کاربری اراضی است (عباسی و همکاران، ۱۳۹۱: ۷۴). علاوه بر این هدف اصلی یکپارچه سازی زمین زراعی مدیریت بهتر از طریق تمرکز کشاورزان بر قطعات کمتر مزرعه است که با حمایت از کشاورزان در قالب جاده ها و زیر ساخت های لازم صورت می گیرد (سهرابی وفا، ۱۳۹۲: ۴۳).

یکپارچه سازی اراضی، یکی از مهمترین سیاست های بنیادی در بخش کشاورزی است که بدون توجه به آن، مکانیزه کردن کشاورزی و افزایش کارایی در تولید برای حل این معضل ها دور از انتظار خواهد بود. از آنجا که طرح های یکپارچه سازی اراضی، یکی از راه های رسیدن به توسعه کشاورزی و پایدار است و نقش مهمی در جهت رسیدن به این مهم ایفا می کند، به همین جهت توجه بر مشارکت یا امتناع کردن کشاورزان در این طرحها اهمیت بسزایی در اجرای موفق طرح یکپارچه سازی اراضی کشاورزی در نقاط روستایی دارد (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۳۷). از سوی دیگر، امروزه اکثریت پژوهشگران حوزه اجتماعی، در این زمینه هم عقیده اند که یکی از موانع اصلی توسعه پایدار روستایی، برنامه ریزی بالا به پایین، بخشی نگری و کم توجهی به توسعه جامع و یکپارچه روستایی است؛ بنابراین، یکپارچه سازی اراضی، بیش از آنکه کاری فنی و فیزیکی و حتی اقتصادی باشد، یک کار فرهنگی، اجتماعی و حتی روانی است (پاپلی یزدی و حسین پور، ۱۳۷۱: ۱۸۲). نتایج بسیاری از مطالعات در زمینه مشارکت مردم در طرح های توسعه روستایی نشان داده است که چنانچه فعالیت های اجرایی بدون حضور مردم صورت گیرد، آن ها مسئولیت حفظ و نگهداری آن را برعهده نمی گیرند (فعلی و دیگران، ۱۳۸۷: ۱۲۵) و حتی موفقیت یک طرح، در گرو پژوهش های متناسب با نوع نگرش و باورهای روستاییان و مشارکت دادن آنان در جریان طرح است (جمشیدی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۱).

در همین راستا، یکپارچه سازی اراضی در شهرستان بستان آباد بعد از سال ۱۳۷۲ رواج یافته است. ولی از بین ۱۸۸ روستای دارای سکنه در سرشماری سال ۱۳۹۰ تنها در ۴ روستای «حاج آقا، اشدلق علیا، کردکندی و عین-الدین» این طرح به اجرا درآمده است. و طبق گفته مردم محلی این طرح در اکثر نقاط این روستاها بصورت خود جوش و با مشارکت مستقیم کشاورزان و کمک دولت انجام شده است. و طبق گفته مسئولین امر مهمترین عاملی که مانع از اجرای این طرح در سایر مناطق روستایی این شهرستان شده است، عدم مشارکت و همکاری کشاورزان و پذیرش این طرح از طرف مردم بوده است (جهاد کشاورزی شهرستان بستان آباد، ۱۳۹۴). بنابراین، از جمله عاملی که می تواند در گرایش روستاییان به یکپارچه سازی اراضی کشاورزی در محدوده مورد مطالعه مؤثر باشد، مشارکت اجتماعی روستاییان در اجرای این طرح ها می باشد. بنابراین هدف از تحقیق حاضر بررسی نقش مشارکت اجتماعی روستاییان در یکپارچه سازی اراضی کشاورزی، در روستاهای حاج آقا، اشدلق علیا، کردکندی و عین الدین شهرستان بستان آباد استان آذربایجان شرقی و در پی پاسخ گویی به سوالات زیر می باشد: ۱- کدام یک از روستاهای مورد مطالعه از نظر میزان مشارکت در سطح بالاتری قرار دارد؟ ۲- آیا بین ویژگی های فردی و

مشارکت در طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی در روستاهای مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد؟ ۳- آیا بین مشارکت اجتماعی و گرایش به یکپارچه‌سازی اراضی در روستاهای مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد؟

مبانی نظری تحقیق

یکپارچه‌سازی اراضی فرآیندی تکنیکی-کشاورزی به منظور تنظیم قطعات پشت سرهم در قالب یک فرم هندسی منظم است (Abubakari et al, 2016: 389). در فرهنگ کشاورزی ایران، یکپارچه‌سازی به معنی «حفاظت» و در فرهنگ جغرافیای انسانی این واژه در نقطه‌ی مقابل کلمه پراکنش (تقطیع) به کار رفته است. از نظر کلوت^۱ یکپارچه‌سازی نه تنها دربرگیرنده تغییرات فیزیکی زمین است؛ بلکه شامل ساختمان‌سازی جدید، اصلاح شبکه ارتباطات، بهسازی مدیریت منابع آب، توسعه‌ی صنعتی، بهسازی کوچه‌های روستایی و خانه‌سازی جدید روستایی نیز هست». یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی فرآیندی از اصلاحات ارضی است که با تغییر در ساخت فضایی اراضی کشاورزی از طریق اصلاح مدیریت مزرعه، ضمن تحرک بخشی به اقتصاد روستا، تحول در ساختار نواحی روستایی- توسعه روستایی- را تسهیل می‌کند (افتخاری، ۱۳۹۱: ۱۳). همچنین به عنوان یک ابزاری برای افزایش تولیدات کشاورزی و کمک به توسعه روستایی مورد توجه قرار می‌گیرد (Thomas, 2006: ۱۵۷).

مفهوم یکپارچه‌سازی اراضی زراعی دارای سابقه زیادی است و قدمت آن به قرون وسطی در اروپا می‌رسد. این مفهوم برای اولین بار در کشور فرانسه در سال ۱۷۰۲، زمانی که روستاییان اقدام به یکپارچه‌سازی اراضی یک روستا کردند، شکل گرفت. ولی با این وجود اکثر زمین‌های کشورهای اروپایی در پایان قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ یکپارچه‌سازی شده‌اند (Vitikainen, 2004: 27). یکپارچه‌سازی اراضی افزایش تولید، کاهش هزینه تولید، افزایش بهره‌وری مزرعه، کاهش هزینه‌های عملیاتی و همچنین بهینه‌سازی حرکت ماشین‌آلات و نیروی کار را به دنبال دارد (Abubakari et al, 2016: 390) و یک ابزار ضروری برای بازسازی منابع کشاورزی در مناطق روستایی کشورهای مختلف به شمار می‌رود (Long, 2014: 212). چنانچه یکپارچه کردن زمین‌های کشاورزی می‌تواند با تجمع اراضی و تشویق به کشاورزی فشرده از چالش‌های ناشی از دست دادن سرمایه‌های انسانی، تکه تکه شدن زمین، و پایین بودن بهره‌وری کشاورزی جلوگیری می‌کند (Liu et al, 2016: 1). همچنین، یکپارچه‌سازی اراضی سبب تسهیل اجرای تصمیمات سیاسی و کلان، بهبود مدیریت، افزایش فرصت شغلی، بازاریابی راحت‌تر، تسهیل انجام دادن امور زیربنایی و افزایش رونق صنایع تبدیلی می‌شود. از نظر بعد اکولوژیکی، کاهش فرسایش خاک، استفاده بهینه از زمین و حفاظت محیط‌زیست و از نظر اجتماعی کاهش اختلافات و مشاجرات مردمی بر سر زمین، افزایش انگیزه مشارکت و همکاری کشاورزان در فعالیت‌های جمعی از مزایای این طرح می‌باشد (حقیقت و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۳).

ولی با وجود اثرات مثبت این طرح در توسعه روستایی، متأسفانه در ایران فقط تعداد کمی از کشاورزان حاضر به یکپارچه‌سازی اراضی هستند، که این تعداد نیز در طول زمان رو به کاهش است؛ برای مثال، در کرمانشاه طرح‌های انجام گرفته از ۳۴ طرح در سال ۱۳۷۴ به ۳ طرح در سال ۱۳۸۰ کاهش یافت یا در لنجان اصفهان در سال ۱۳۶۸ حدود ۷۰۰ هکتار اراضی یکپارچه شد، ولی در سال ۱۳۸۰ فقط ۲۰۰ هکتار یکپارچه شدند (شمس و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۶۱). علت عدم استقبال کشاورزان از این طرح را می‌توان اینگونه بیان کرد: با اجرای اصلاحات ارضی و ورود فناوری جدید توازن و تعادل بین عوامل تولید به هم خورد یا به عبارتی ساختار تولید سنتی در مقابله با تحولات جدید در روستا توان خود را از دست داد و به علت برونزا بودن الگوی توسعه روستایی و توسعه کشاورزی و توسعه ملی و دستوری بودن آن (توسعه از بالا به پایین) از سویی و عدم توجه به ویژگی‌های مکانی روستا از سوی دیگر، سازمان‌های تولیدی جدید هم با شکل‌های مختلف خود نه تنها آن توازن و تعادل لازم بین عوامل تولید یا ساختار کشاورزی را برقرار نکردند بلکه دوگانگی ساختار کشاورزی را نیز شکل دادند (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۹۱: ۲۱).

مطالعات نشان داده است که، عدم موفقیت چنین طرح‌هایی در ایران و سایر کشورهای در حال توسعه، عدم مشارکت مردم در اجرا و برنامه ریزی این طرح می‌باشد (سهرابی وفا، ۱۳۹۲: ۳۷). بطوری که، عدم مشارکت مردم در برنامه‌ها سبب شده است که مردم به طرح‌های اجرا شده علاقه‌مند نباشند. این مسئله در دراز مدت زمینه شکست این گونه طرح‌ها را فراهم آورده است (Prokopy, 2005: 137). همین‌طور مسئله مشارکت روستاییان و راهکارهای جلب مشارکت و به کارگیری آنها در برنامه‌های توسعه روستایی که در برنامه‌های قبلی نادیده گرفته شده بود، اینک مورد توجه واقع شده است (احمدپور و همکاران، ۱۳۹۴: ۴). مشارکت عبارتست از مداخله داوطلبانه مردم در تغییرات تعیین شده توسط خودشان و یکی از اجزاء مهم سرمایه اجتماعی، به عنوان یک پیشنهاد جهت بهبود رفاه مادی و معنوی جامعه ارائه شده است (Hyypya and Maki, 2003; Lindstrom et al., 2004). همچنین فائو واژه مشارکت را دخالت مردم در توسعه و تکامل خود، زندگیشان و محیط زیست شان تعریف کرده است (کوشکی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸). به طور کلی، مشارکت به اشتراک‌گذاری اجتماعی از فرد و شرکت در فعالیت‌های مختلف اجتماعی مانند (مذهبی، سرگرمی، اقتصادی، سیاسی و غیره) تعریف شده است (Lee et al, 2008: 1043). مشارکت به این معنی است که افراد و گروه‌ها به صورت مستقیم یا غیر مستقیم در فرآیند توسعه و مسائل مختلف مربوط به خود درگیر شوند (Braun, 2010: 779). بنابراین، مشارکت در حقیقت امری است که انسان‌های گرفتار در چنگال ناتوانی را به راه توانمندی هدایت کرده، توانایی‌های بالقوه آنان را به فعل رسانده، بر قدرتشان برای بهره‌گیری از زندگی بیفزاید. امروزه اهمیت و ضرورت مشارکت واقعی تمامی اقشار یک جامعه در تمامی سطوح و جوانب مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی برای دستیابی به یک توسعه پایا مورد پذیرش عام واقع

شده است به گونه‌ای که حصول به توسعه واقعی را بدون مشارکت مردمی امکان‌ناپذیر می‌دانند (عناستانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۱). می‌توان افزود، مشارکت در جامعه به افراد فرصت بسط روابط اجتماعی با افرادی غیر از خانواده و آشنایان را در موقعیت‌های مختلف می‌دهد و به افراد کمک می‌کند، درک درستی نسبت به خود و دیگران پیدا کنند و از این طریق هویت اجتماعی خود را تقویت کنند (-Cicognani, et al., 2007: 99). مشارکت اجتماعی روستاییان در اجرای طرح‌های یکپارچه سازی اراضی زراعی موجب افزایش آگاهی در زمینه اثرات مثبت این طرح‌ها در اقتصاد روستایی، برگزاری کلاس‌های آموزشی جهت افزایش اعتماد مردم به دولت و اجرا کنندگان طرح‌ها و اعتماد مردم به یگدیگر و کاهش نزاع‌های دسته جمعی و مشارکت و همکاری جمعی در بین روستائیان خواهد شد (محسن‌زاده، ۱۳۹۴: ۵۶). همچنین افزایش میزان مشارکت مردم و گروه‌های اجتماعی در اجرای طرح‌ها، موجب افزایش حمایت‌های مادی و معنوی، احساس تعلق مکانی و دسترسی به اطلاعات در مورد اجرای صحیح طرح‌ها را به دنبال دارد (Chen et al, 2016: 165).

بنابراین با توجه به اهمیت مشارکت مردم در اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها مطالعاتی که در این زمینه صورت گرفته است که به نتایج برخی از آنها اشاره می‌شود. شهابی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۴): در تحقیقی با عنوان "عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در طرح‌های یکپارچه سازی اراضی در بخش میمه استان اصفهان"، به این نتیجه دست یافتند که، مهمترین عوامل مؤثر بر ایجاد تمایل به مشارکت در بهره‌برداران، سطح زیر کشت و تعداد قطعات زراعی است که به ترتیب هر یک بیشترین اثر مثبت و منفی را بر مشارکت بهره‌برداران در یکپارچه‌سازی اراضی دارند. میرزایی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی با عنوان "ریشه‌یابی دلایل موافقت و مخالفت کشاورزان با مشارکت در طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی مورد مطالعه: روستاهای منتخب شهرستان بوکان"، به این نتیجه دست یافته‌اند که مهمترین علت مخالفت‌ها عبارت‌اند از: بی‌اهمیت بودن نحوه اجرا، تعلق خاطر شدید به زمین، نبود فرصت‌های شغلی در منطقه، بالا بودن سطح بی‌اعتمادی، آگاهی‌نداشتن مردم به دلیل نبود اطلاع‌رسانی، نحوه اجرا و غیره. مرادی و همکاران (۱۳۹۲)، تحقیقی با عنوان "شناخت عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی زراعی شهرستان خوسف" انجام داده‌اند و به این نتیجه دست یافتند که، بین متغیرهای مستقل سن، جنس، شغل و میزان تحصیلات بهره‌برداران و تمایل آن‌ها برای مشارکت در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی زراعی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد. جمشیدی و همکاران (۱۳۸۸): در مطالعه‌ای با عنوان "عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی استان ایلام" به این نتیجه دست یافتند که، سطح تحصیلات، و آگاهی بهره‌برداران از مفهوم یکپارچه‌سازی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تمایل مالکان به مشارکت در طرح یکپارچه‌سازی اراضی، و بالا بودن هزینه‌های اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی، اصلی‌ترین عامل بازدارنده اجرای طرح است. الاکو (۲۰۱۰): در تحقیقی با عنوان "نقش فعالیت‌های یکپارچه‌سازی اراضی در توسعه پایدار مناطق روستایی در آلبانی" به این نتیجه دست یافته‌اند که، پراکندگی اراضی یکی از بزرگ‌ترین

دلایل عدم موفقیت کشاورزی این کشور محسوب می‌شود. تغییر اقتصاد این کشور از مرکز محور به بازار محور منجر به تأثیری عمیق جهت غلبه بر سیستم اقتصادی-اجتماعی و توسعه جامعه دموکراتیک در آلبانی گشته است. با وجود این که بازار هفتگی نقش مهمی در بسترسازی مناسب کشاورزی دارد با این حال، یکی دیگر از ابزار رسیدن به این موفقیت‌ها که مهم‌تر و برجسته‌تر به نظر می‌آید، طرح یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی است. اسکلیکا (۲۰۰۶)، در مقاله خود با عنوان "استفاده از معیارهای ارزیابی برای اثر یکپارچه‌سازی اراضی برای سه منطقه متفاوت مورد مطالعه در جمهوری چک" به این نتیجه دست یافته است که شرایط اولیه اثری قوی بر نتایج برنامه‌های یکپارچه‌سازی اراضی داشته است. تعیین معیار و مدل برای جمهوری چک منجر به بهبود اصول روش شناختی اساسی پروژه شده و آن نیز به فرایندهای تصمیم‌گیری و حمایت در جهت بهینه‌سازی تخصیص منابع مالی محدود کمک خواهد کرد. بورتون (۱۹۸۸)، در مقاله‌ای "یکپارچه‌سازی اراضی زمین در قبرس" به این نتیجه دست یافته است که، یکپارچه‌سازی به عنوان ابزاری قانونی برای اصلاح ساختار کشاورزی قبرس موفقیت چشم‌گیری داشته و تغییرات سریع اقتصادی و اجتماعی حاصل شده است. با این حال، کشورهای دیگر مدیترانه به مطالعه تجربه‌های قبرس در این زمینه رغبت نشان داده‌اند. بنابراین با مطالعه پیشینه تحقیق می‌توان گفت، که در زمینه تحلیل و بررسی نقش مشارکت روستاییان در گرایش به یکپارچه‌سازی اراضی زراعی در شهرستان بستان-آباد مطالعه خاصی صورت نگرفته است و همین نکته نوآوری این تحقیق را نشان می‌دهد.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

روش تحقیق

تحقیق حاضر به لحاظ هدف در زمره تحقیقات کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش توصیفی-تحلیلی است. برای گردآوری داده‌ها از روش اسنادی و پیمایشی (شامل پرسش‌نامه، مشاهده و مصاحبه) استفاده شده است. در واقع، داده‌های کمی به دست آمده از پرسش‌نامه می‌توانند داده‌های حاصل از مطالعات اسنادی، مصاحبه و مشاهدات را تکمیل کنند. بدین ترتیب، همان‌گونه که داده‌های کیفی تحقیق امکان شناخت عمیق و تمایز میان تأثیرات بر گروه‌ها و افراد مختلف را بدست می‌دهد، داده‌های حاصل از پرسش‌نامه قابلیت تشخیص اهمیت هر یک از تأثیرات را در سطح جامعه به طور کلی فراهم می‌آورد. قلمرو مکانی تحقیق روستاهایی هست که در شهرستان بستان آباد، طرح یکپارچه‌سازی اراضی زراعی اجرا شده است. با توجه به این ویژگی و طبق استناد از

جهاد کشاورزی این شهرستان در سال ۱۳۹۴ و مطالعات میدانی و کتابخانه‌ای از کل روستاهای این شهرستان، این طرح در روستاهای حاج‌آقا، اشدلق علیا، کردکندی و عین‌الدین، اجرا شده است. بنابراین این ۴ روستا جامعه آماری این تحقیق را شامل می‌شوند. این روستاها طبق سرشماری کشاورزی مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۲ دارای ۱۰۱۳ نفر بهره‌بردار کشاورز می‌باشند (جهاد کشاورزی شهرستان بستان آباد، ۱۳۹۲). همچنین برای حجم نمونه، با استفاده از فرمول تعدیل شده کوکران، از میان ۱۰۱۳ بهره‌بردار در ۴ روستاهای نمونه، تعداد ۱۹۷ نفر از بهره‌برداران (کردکندی ۶۸ بهره‌بردار، اشدلق علیا ۳۰ بهره‌بردار، حاج‌آقا، ۴۸ بهره‌بردار و روستای عین‌الدین، ۵۱ بهره‌بردار) برای پاسخگویی به پرسش‌نامه در نظر گرفته شد. انتخاب خانوارها در سطح هر روستا، به صورت تصادفی ساده انجام گرفت تا اصل فرصت برابر به منظور انتخاب خانوارها رعایت شده باشد. بر این اساس و به منظور دستیابی به نتایج مطلوب، پرسش‌نامه‌ای جهت بررسی اثرات مشارکت روستاییان در اجرای طرح‌های یکپارچه سازی اراضی زراعی در مورد مطالعه در ۵ شاخص و ۶۱ معرف برای یکپارچه‌سازی اراضی و ۱۹ معرف برای سنجش میزان مشارکت اجتماعی روستاییان در طیف لیکرت تدوین شد (جدول ۱). سطح پایایی پرسشنامه تحقیق با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای شاخص‌های یکپارچه‌سازی ۰/۶۱۶ و برای شاخص مشارکت اجتماعی ۰/۸۴۰ بدست آمد که بیانگر نرمال بودن داده‌ها می‌باشد. در ادامه جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS و از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار و واریانس) و استنباطی (ویکور، همبستگی، جدول توافقی و واریانس) استفاده شده است.

جدول ۱: شاخص‌ها و گویه‌های گرایش به یکپارچه‌سازی اراضی

شاخص	گویه
میزان آگاهی	شنیدن بحثی درباره یکپارچه‌سازی اراضی، آموزش بخش ترویج جهاد کشاورزی از طریق تلویزیون، رادیو مطبوعات و پوسترها به مردم، میزان تمایل برای بهره‌برداری مناسب، میزان آمادگی برای خرید زمین همسایه‌ی خود، تمایل برای پرداخت مبلغ بالاتر از قیمت واقعی، میزان آشنایی با مزایای یکپارچه‌سازی اراضی
آموزش	میزان شرکت در کلاس‌های آموزشی، کدام یک از سازمان‌های مرتبط با مسائل روستایی را می‌شناسید، میزان مراجعه به سازمان‌های مرتبط با مسائل روستایی، توان تصمیم‌گیری در زمینه نوع تولید در زمین‌های یکپارچه شده. ایجاد تغییرات در زمین‌های یکپارچه شده، آموزش در زمینه افزایش قدرت خرید و فروش زمین‌های به‌همدیگر
اعتماد مردم به یکدیگر	میزان اعتماد به افراد روستای خودتان، باور کردن حرف‌های همسایگان خود، امانت دادن ادوات کشاورزی به سایر مردم و همسایه‌ها، مشورت در زمینه طرح‌های یکپارچه‌سازی.
اعتماد مردم به دولت	اعتماد به سخنان شورای روستایتان، میزان جدیدت مجریان طرح‌های دولت در انجام کارشان، میزان اعتماد به مجریان طرح‌های دولتی، میزان تمایل به همکاری با دولت در ارائه‌ی طرح یکپارچه‌سازی اراضی
همکاری جمعی در اجرای طرح	میزان تمایل به سپردن کارهایتان را به افراد فامیل، میزان تمایل به کار در زمین‌های ادغام شده با برادرتان، تمایل به ادغام زمین‌های خود را با چند نفر از اهالی روستا به مدت یک سال، میزان تمایل به ادغام برخی از زمین‌های خود را با چند نفر از افراد فامیل، میزان تمایل به ادغام زمین‌های خود با چند نفر از اهالی روستا برای همیشه، میزان تمایل به ادغام اکثر زمین‌های خود با هر یک از اهالی روستا برای همیشه، میزان تمایل به ادغام زمین‌های خود با طایفه‌های دیگر روستا، میزان تمایل به ادغام اکثر زمین‌های خود با افراد فامیل برای همیشه، میزان تمایل به همکاری با دولت، در صورت ارائه‌ی طرح یکپارچه‌سازی اراضی.

تولید شده
سازای اراضی

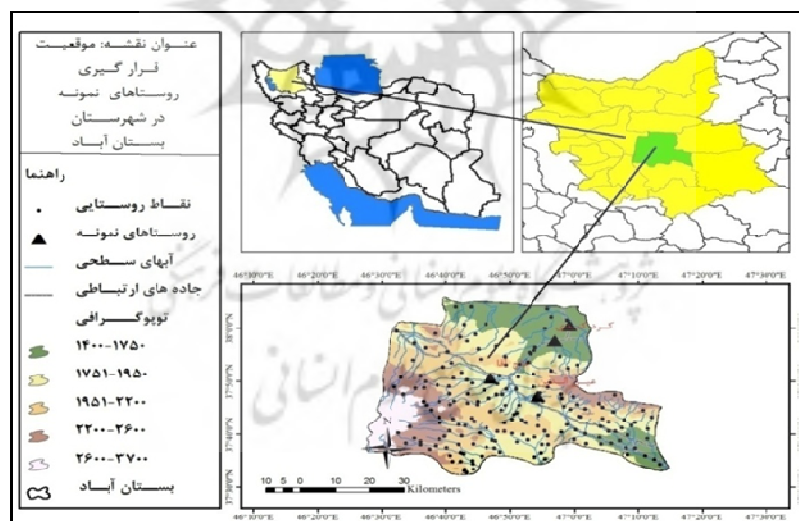
<p>هم فکری اعضا و گروه ها باهم دیگر در مسائل، همکاری با اعضا شورای اسلامی، مشارکت مردم و مدیران در به کارگیری سیستم آبیاری جدید، همکاری با اعضای گروه در ایجاد و نگهداری از تأسیسات عمومی، مشارکت در تأمین منابع مالی اجرای پروژه‌های توسعه روستایی، مشورت با کارشناسان مراکز خدمات کشاورزی در خصوص توسعه کشاورزی، تمایل به مشارکت در کار گروهی در روستا، تمایل به شرکت در تبلیغ یکپارچه‌سازی اراضی، تمایل به شرکت در تصمیم‌گیری‌ها مربوط به روستا و اراضی کشاورزی، تمایل به شرکت در برنامه‌ریزی‌های مربوط به روستا و اراضی کشاورزی، میزان ارتباط با نهادهای مانند جهاد کشاورزی، شورا و دهیار، ایفای نقش در امور مربوط به مدیریت خوب روستایی، نقش مدیریت اشتراکی در کلیه امور روستا، میزان شرکت در کلاس-های آموزش و ترویج کشاورزی، مشارکت مالی مردم و دولت در مسائل مختلف روستا، عضویت در شرکت تعاونی، میزان هماهنگی مردم با دولت در طرح‌های اجرای مانند: طرح هادی، یکپارچه‌سازی و غیره، همکاری در ساخت و باسازی معابر و شریان‌های حیاتی</p>	<p>مشارکت</p>
--	---------------

منبع: جمشیدی و همکاران، ۱۳۸۸؛ جمشیدی و امینی، ۱۳۹۱؛ محسن‌زاده، ۱۳۹۳؛ سهرابی‌وفا، ۱۳۹۲. *Vanslebrouc*

et al, 2002؛ محمدی‌یگانه و همکاران، ۱۳۹۲

محدوده مورد مطالعه

روستاهای مورد مطالعه یعنی روستاهای: عین‌الدین، حاج آقا، اشدلق علیا و کردکنندی، در شهرستان بستان‌آباد در استان آذربایجان شرقی واقع شده‌اند. این شهرستان یکی از ۱۹ شهرستان استان آذربایجان شرقی است که در ۴۷ کیلومتری شرق تبریز در مسیر ترانزیتی تبریز- تهران و تبریز- سراب و اردبیل قرار دارد. از نظر جغرافیایی این شهرستان بین ۴۶ درجه و ۲۹ دقیقه تا ۴۷ درجه و ۱۵ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۵ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است (شکل ۲).

شکل ۲: موقعیت قرارگیری روستاهای نمونه در شهرستان بستان‌آباد

شهرستان بستان‌آباد، مشتمل بر ۱۸۸ آبادی است که ۱۷۹ آبادی دارای سکنه و ۹ آبادی خالی از سکنه می‌باشند. این شهرستان با ۲۷۹۵ کیلومتر مربع مساحت و ۹۴۹۸۵ نفر جمعیت در سال ۱۳۹۰، دارای تراکم ۳۳/۹۸ نفر در هر کیلومتر مربع بوده است که از مقدار فوق ۲۰۵۹۹ نفر در نقاط شهری و ۷۴۳۸۶ نفر در نقاط روستایی

سکونت داشتند. در آمارگیری سال ۱۳۹۰ شهرستان بستان آباد دارای ۲۵۵۶۴ خانوار بوده است که بعد خانوار آن ۳/۷ را نشان می‌دهد. نقاط شهری شهرستان دارای ۵۶۹۴ خانوار با بعد خانوار ۳/۶ نفر و نقاط روستایی دارای ۱۹۸۷۰ خانوار با بعد خانواری معادل ۳/۷ می‌باشد..

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی تحقیق نشان می‌دهد، که از بین ۱۹۷ نفر نمونه بیشترین درصد (۴۱/۲۰ درصد) آنان در سن بالای ۵۵ سال قرار داشتند و از نظر سطح سواد نیز ۳۹/۱ درصد آنان بی‌سواد، ۳۸/۶ درصد سیکل، ۱۲/۱ درصد دیپلم، ۴/۹ درصد نیز دارای مدرک دیپلم و بقیه پاسخگویان دارای مدرک لیسانس و بالاتر داشته‌اند. از نظر سطح درآمد ۴۶/۴ درصد پاسخگویان کمتر از ۱ میلیون تومان درآمد داشته‌اند. همچنین ۶۴/۸ درصد از بهره‌برداران پاسخگو کمتر از ۵ قطعه زمین دارند و ۹۴ درصد از زمین‌های کشاورزی پاسخگویان کمتر از ۱۵ هکتار بوده است. نتایج حاصل از جدول توافقی بیانگر کاهش شدید تعداد قطعات متعلق به هر یک از کشاورزان در محدوده روستاهای مورد مطالعه دارای طرح یکپارچه سازی اراضی است. به عبارت دیگر، اجرای طرح یکپارچه سازی با روش موافقت گروهی بین کشاورزان هم دانگ (که عمدتاً دارای رابطه نسبی نیز هستند) به کاهش تعداد قطعات به هر یک از کشاورزان مشمول طرح شده است. لازم به ذکر است که متوسط تعداد قطعات زمین برای هر کشاورز قبل از یکپارچه‌سازی در بیش از ۶۰ درصد از ۵ مورد بیشتر بوده است که با انجام یکپارچه سازی در این روستاها متوسط تعداد قطعات هر کشاورزی در همه موارد به کمتر از ۲ مورد کاهش یافته است (جدول ۲).

جدول ۲: مقایسه تعداد قطعات اراضی کشاورزی آبی با استفاده از جدول توافقی

کل	تعداد قطعات زمین هر کشاورز قبل از یکپارچه‌سازی					مولفه‌ها
	بیشتر از ۱۷	۱۳-۱۶	۹-۱۲	۵-۸	۲-۴	
۹۵	۱۳	۱۱	۱۷	۳۵	۱۹	تعداد قطعات زمین هر کشاورز بعد از یکپارچه سازی
۳۲	۱۰	۳	۵	۱۲	۲	
۲۷	۹	۴	۳	۴	۷	
۲۶	۶	۲	۸	۵	۵	
۲	۰	۰	۰	۱	۱	
۱۸۲	۳۸	۲۰	۳۳	۵۷	۳۴	کل
معناداری		درجه آزادی		ارزش		آماره آمورن کای دو پیرسون
۰/۰۳۴		۱۶		(a) ۲۰/۵۷۹		
۰/۳۴۰						همبستگی

منبع: یافته‌های تحقیق

- رتبه بندی روستاها از نظر میزان مشارکت با تکنیک ویکور (VIKOR)

در این مرحله از تحقیق ابتدا جهت ارزیابی میزان مشارکت روستاییان در مسائل مختلف روستای خودشان در هر یک از روستاهای مورد مطالعه از مدل ویکور استفاده شد و با توجه به محدودیت مقاله از آوردن همه مراحل مدل ویکور صرف نظر شد. متغیرهای که در این پژوهش استفاده شده‌اند به شرح زیر می‌باشد: *S1* - هم فکری اعضا و گروه‌ها باهم دیگر در مسائل روستا؛ *S2* - همکاری با اعضا شورای اسلامی؛ *S3* - مشارکت مردم و مدیریت روستایی در به کارگیری سیستم آبیاری جدید؛ *S4* - همکاری با اعضای گروه در ایجاد و نگهداری از تأسیسات عمومی؛ *S5* - مشارکت در تأمین منابع مالی اجرای پروژه‌های توسعه روستایی؛ *S6* - مشورت با کارشناسان مراکز خدمات کشاورزی در خصوص توسعه کشاورزی؛ *S7* - تمایل به مشارکت در کار گروهی در روستا، تمایل به شرکت در تبلیغ یکپارچه‌سازی اراضی؛ *S8* - تمایل به شرکت در تصمیم‌گیری‌ها مربوط به روستا و اراضی کشاورزی؛ *S9* - تمایل به شرکت در برنامه‌ریزی‌های مربوط به روستا و اراضی کشاورزی؛ *S10* - میزان ارتباط با نهادهای مانند جهاد کشاورزی، شورا و دهیار؛ *S11* - ایفای نقش در امور مربوط به مدیریت خوب روستایی؛ *S12* - نقش مدیریت اشتراکی در کلیه امور روستا؛ *S13* - میزان شرکت در کلاس‌های آموزش و ترویج کشاورزی؛ *S14* - مشارکت مالی مردم و دولت در مسائل مختلف روستا؛ *S15* - عضویت در شرکت تعاونی روستایی؛ *S16* - میزان هماهنگی مردم با دولت در طرح‌های اجرای مانند: طرح هادی، یکپارچه‌سازی و غیره؛ *S17* - همکاری در ساخت و باسازی معابر؛ *S18* - شریان‌های حیاتی روستا؛ *S19* - همکاری مالی مردم در سرمایه‌گذاری در بنگاه تولیدی.

مرحله اول: پس از جمع‌آوری داده‌ها و ترکیب آنها، ماتریس داده‌های خام هر یک از شاخص‌های در محدوده مورد مطالعه تعریف شد. ماتریس تصمیم‌گیری متشکل از گزینه‌ها و شاخص‌ها است. گزینه‌های ما روستاهای کردکندی، اشدلق علیا، حاج آقا و عین‌الدین می‌باشد و متغیرهای ما ۲۰ متغیر می‌باشند که به آن‌ها اشاره شد و کدگذاری گردیدند (*S1* تا *S19*) می‌باشد. مرحله دوم: پس از تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری به نرمال‌سازی این ماتریس‌ها طریق فرمول زیر می‌پردازیم که نتایج آن به دلیل زیاد بودن داده‌ها در اینجا آورده نشده است. مرحله سوم: در این مرحله پس از نرمال‌سازی ماتریس تصمیم‌گیری، وزن‌دهی شاخص‌ها (*W*) صورت گرفته است. بدین منظور روش‌های تلفیقی متعددی مانند *AHP*، *ANP*، آنتروپی، دلفی، شاپون و ... وجود دارد، که متناسب با نیاز از آن‌ها استفاده می‌شود. در این تحقیق از روش دلفی و با استفاده از نظر ۱۷ نفر از کارشناسان و اساتید دانشگاهی در رشته‌های جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و جامعه‌شناسی استفاده شده است. وزن‌های به دست آمده برای هر یک از شاخص‌ها در جدول شماره ۳ آمده است:

جدول ۳: وزن شاخص‌های بدست آمده در دلفی

$s1$	$s2$	$s3$	$s4$	$s5$	$s6$	$s7$	$s8$	$s9$	$s10$	$s11$	$s12$	$s13$	$s14$	$s15$	$s16$	$s17$	$s18$	$s19$
۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۱۱	۰/۰۱	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۳	۰/۰۵	۰/۰۷	۰/۰۵	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۷

منبع: یافته‌های تحقیق

مرحله چهارم: پس از وزن دهی به شاخص‌ها، ماتریس نرمال شده در وزن بدست آمده شاخص‌های موثر در مشارکت بر حسب یکپارچه‌سازی اراضی ضرب شده و ماتریس نرمال وزنی بدست آمد. مرحله پنجم: در این مرحله بالاترین ارزش f_i^+ و پایین‌ترین ارزش f_i^- توابع معیار از ماتریس تصمیم‌گیری استخراج شده است (جدول ۴).

جدول ۴: بالاترین و پایین‌ترین ارزش شاخص‌ها

ایده‌ال‌ها	شاخص‌ها																		
	$s1$	$s2$	$s3$	$s4$	$s5$	$s6$	$s7$	$s8$	$s9$	$s10$	$s11$	$s12$	$s13$	$s14$	$s15$	$s16$	$s17$	$s18$	$s19$
$f^*(max)$	۰/۰۷	۰/۷۳	۰/۲۴	۰/۲۰	۰/۱۱	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۱۰	۰/۱۴	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۱۰	۰/۱۴	۰/۱۵
$f^-(min)$	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۱۳	۰/۱۹	۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۰۵	۰/۰۴	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۸	۰/۱۱	۰/۰۸
(f^*-f^-)	۰/۰۳	۰/۷۲	۰/۱۱	۰/۰۱	۰/۰۶	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۰۲	۰/۰۲	۰/۰۰	۰/۰۴	۰/۰۱	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۰۳	۰/۰۷

منبع: یافته‌های تحقیق

مرحله ششم: بعد از تعیین بالاترین و کمترین ارزش توابع معیار، باید ارزش S_j (شاخص مطلوبیت) و R_j (شاخص نارضایتی) محاسبه شود. بدین منظور ابتدا وزن‌های بدست آمده در ماتریس تصمیم‌گیری ضرب شده، سپس طبق فرمول S_j و R_j بدست آمده است. مرحله هفتم: در این مرحله شاخص ویکور که همان امتیاز نهایی هر گزینه است محاسبه شده، کمتر بودن مقدار آن به منزله مطلوبیت بالای گزینه است که با استفاده از رابطه زیر بدست آمده است (جدول ۵).

جدول ۵: مقدار Q و رتبه بندی نهایی روستاهای مورد مطالعه از لحاظ متغیرهای مشارکت

ردیف	کردکندی	اشدلق علیا	حاج آقا	عین الدین
مقدار Q	۰/۴۱۷	۰/۹۹۸	۰/۰۰۵	۰/۶۰۷
رتبه بندی	۲	۴	۱	۳

منبع: یافته‌های تحقیق

رتبه‌بندی براساس ارزش Q صورت گرفته است، به طوری که کمترین ارزش بالاترین اولویت را بخود اختصاص داده است. بر همین اساس همانطوری که جدول شماره ۵ نشان می‌دهد، روستای حاج آقا با مقدار Q (۰/۰۰۵) روستای هست که دارای بالاترین میزان مشارکت و آگاهی در زمینه طرح‌های توسعه روستایی و بخصوص طرح یکپارچه سازی اراضی زراعی می‌باشد. همچنین روستای اشدلق علیا با مقدار (۰/۹۹۸) روستای

است که دارای کمترین میزان مشارکت در طرح‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی و طرح یکپارچه‌سازی اراضی زراعی می‌باشد.

- رابطه ویژگی‌های فردی و مشارکت در اجرای طرح

همچنین بین متغیرهای سن، جنسیت، تأهل، تحصیلات و درآمد خانوار با گرایش به یکپارچه‌سازی اراضی زراعی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بطوری افراد جوان به دلیل آگاهی از مشکلات کشاورزی در منطقه و استان علاقه زیادی به یکپارچه‌سازی دارند و هر چه قدر بر تحصیلات افراد اضافه شده بر میل آنان بر یکپارچه‌سازی افزوده شده است و افراد مجرد بیشتر از متأهل میل به مشارکت بیشتر در اجرای این پروژه دارند و مردان نسبت به زنان علاقه زیادی به اجرای این طرح در اراضی کشاورزی خود دارند و مشارکت آنان نسبت به زنان در گذشته هم بیشتر بوده است (جدول ۶).

جدول ۶: ضریب همبستگی بین ویژگی‌های فردی و میل به یکپارچه‌سازی اراضی زراعی

متغیر وابسته	متغیرهای مستقل	ضریب همبستگی	مقدار همبستگی	سطح معنی‌داری
مشارکت در یکپارچه‌سازی اراضی زراعی	سن	پیرسون	*.۰/۱۷۶	۰/۰۰۷
	سطح تحصیلات	توافق پیرسون	*.۰/۳۶۵	۰/۰۰۰
	وضعیت تأهل	لامبدا	*.۰/۲۲۷	۰/۰۴۹
	درآمد ماهیانه خانوار	پیرسون	*.۰/۲۰۱	۰/۰۰۲
	جنسیت	لامبدا	*.۰/۱۴۵	۰/۰۰۳

** معنی‌داری در سطح اطمینان ۱ درصد، * معنی‌داری در سطح اطمینان ۵ درصد

- نقش مشارکت در گرایش به یکپارچه‌سازی اراضی زراعی

با استفاده از آزمون ناپارامتریک اسپیرمن، همبستگی میان شاخص‌های یکپارچه‌سازی اراضی زراعی (آگاهی، آموزش، اعتماد به یکدیگر، اعتماد به مردم و همکاری جمعی) و شاخص مشارکت اجتماعی به دست آمد. برای معنادار بودن رابطه بین متغیرها از طریق ضریب همبستگی اسپیرمن، اگر سطح معناداری آزمون (*sig*) کمتر از ۵ درصد باشد، با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان رابطه دو متغیر را ثابت نمود. همانطوری که جدول شماره (۸) نشان می‌دهد، بین شاخص‌های یکپارچه‌سازی اراضی و مشارکت اجتماعی در همه شاخص‌های مورد بررسی در سطح آلفای ۰/۰۵ رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. همچنین بین شاخص یکپارچه‌سازی اراضی زراعی و مشارکت مردم با میزان همبستگی (۰/۳۲۷ درصد) و سطح معناداری ۰/۰۰۰ رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به طوری با افزایش مشارکت مردم در طرح‌ها و پروژه‌های مرتبط با توسعه روستایی، بر میزان آگاهی مردم افزوده شده و آنان میل به آموزش بیشتر در راستای هر چه بهره‌آفرین‌تر شدن چنین طرح‌هایی را دارند، و افزایش آگاهی و آموزش، اعتماد مردم به یکدیگر و دولت را در بر دارد و در نتیجه افزایش همکاری جمعی و کار گروهی در هر بهتر اجرا شدن طرح‌های توسعه روستایی مانند طرح یکپارچه‌سازی اراضی زراعی تلاش و مشارکت خواهند نمود و چنین

مشارکتی در نتیجه موجب افزایش کیفیت زندگی روستاییان، افزایش میزان سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستایی را در بر خواهد داشت (جدول ۷).

جدول ۷: سنجش میزان همبستگی بین مشارکت و یکپارچه سازی اراضی

متغیر	همبستگی	آگاهی	آموزش	اعتماد به یکدیگر	اعتماد به مردم	همکاری جمعی	یکپارچه سازی اراضی
مشارکت	همبستگی اسپیرمن	۰/۱۶۵*	۰/۶۹۶**	۰/۳۸۶**	۰/۴۸۱**	۰/۵۵۰**	۰/۳۲۷**
	سطح معناداری	۰/۰۲۱	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).							
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).							

منبع: یافته‌های تحقیق

در این بخش از تحقیق، میانگین رتبه‌های مؤلفه‌های یکپارچه‌سازی در روستاهای نمونه تحقیق بررسی می‌شود تا میزان مشارکت اجتماعی بهره برداران در هر یک از روستاهای بررسی شده بهتر مشخص شود. برای این منظور از آزمون ناپارامتری کروسکال وایس استفاده گردید. نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد که تفاوت در رتبه مؤلفه‌ها در سطح ۹۰ درصد در مؤلفه‌های آگاهی و اعتماد به یکدیگر معنادار نیست. در پروژه‌های یکپارچه‌سازی اراضی، در خصوص مؤلفه آگاهی روستای کردکندی و در مؤلفه‌های اعتماد مردم به یکدیگر، آموزش، اعتماد مردم به دولت و همکاری و مشارکت جمعی روستای حاج آقا دارای بالاترین میانگین رتبه‌های بین روستاهای نمونه بودند. همچنین از نظر میزان کای اسکوتر مؤلفه آموزش با مقدار ۲۹/۵۳ دارای بالاترین میزان می‌باشد.

جدول ۸: میانگین رتبه‌های مؤلفه‌های یکپارچه سازی متعلق به هر یک از روستاها

میانگین رتبه‌های مؤلفه‌های یکپارچه‌سازی					تعداد نمونه	روستاها
همکاری جمعی	اعتماد به دولت	اعتماد مردم به یکدیگر	آموزش	آگاهی		
۸۵/۸۵	۸۲/۹۳	۹۲/۲۲	۸۳/۸۴	۱۰۶/۹۲	۶۸	کردکندی
۹۱/۹۵	۹۰/۹۸	۹۷/۴۰	۹۱/۴۰	۹۷/۲۲	۳۰	اشدلق علیا
۱۳۱/۷۴	۱۱۷/۲۴	۱۱۰/۹۳	۱۳۶/۸۶	۹۸/۳۱	۴۸	حاج آقا
۸۷/۶۹	۱۰۷/۹۸	۹۷/۷۵	۸۵/۹۸	۹۳/۵۸	۵۱	عین الدین
۲۲/۱۰۱	۱۲/۲۵۶	۳/۱۴۱	۲۹/۵۳۷	۴/۶۰۹		کای اسکوتر
۳	۳	۳	۳	۳		درجه آزادی
۰/۷۷۴	۰/۰۰۷	۰/۳۷۰	۰/۰۰۰	۰/۲۰۳		معناداری

منبع: یافته‌های تحقیق

جهت تحلیل رابطه معناداری بین یکپارچه‌سازی اراضی زراعی کل و مشارکت روستاییان در اجرای طرح یکپارچه‌سازی از آزمون تحلیل واریانس استفاده شده است. نتایج آزمون واریانس نشان می‌دهد، با توجه به

واریانس به دست آمده (۸۴/۰۶۸) تفاوت معناداری میان یکپارچه‌سازی اراضی زراعی و مشارکت روستاییان در روستاهای مورد مطالعه وجود دارد (جدول ۹).

جدول ۱۱: واریانس درون گروهی رابطه معناداری بین مشارکت و یکپارچه‌سازی اراضی زراعی

واریانس	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربع	واریانس	معناداری
بین گروهی	۶۰/۶۴۵	۳	۲۰/۲۱۵	۸۴/۰۶۸	۰/۰۰۰
درون گروهی	۴۶/۴۰۹	۱۹۳	۰/۲۴۰		
جمع	۱۰۷/۰۵۴	۱۹۶			

منبع: یافته‌های تحقیق

بحث و نتیجه‌گیری

اثرات طرح‌های یکپارچه‌سازی شامل موارد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی می‌شود. بطوری که، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که، از نظر میزان مشارکت در اجرای طرح‌های توسعه روستایی، بخصوص طرح یکپارچه سازی اراضی زراعی، روستای حاج آقا با مقدار Q (۰/۰۰۵)، دارای بالاترین میزان مشارکت و آگاهی در زمینه طرح‌های توسعه روستایی و بخصوص طرح یکپارچه‌سازی اراضی زراعی می‌باشد. همچنین روستای اشدلق علیا با مقدار (۰/۹۹۸)، که دارای کمترین میزان مشارکت در طرح‌ها و پروژه‌های توسعه روستایی و طرح یکپارچه سازی اراضی زراعی می‌باشد. یافته‌های تحقیق بیانگر این مهم بود که، بین ویژگی‌های فردی روستاییان و بهره بردارن پاسخگو و مشارکت در اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها در همه مولفه‌های (سن، جنس، تأهل، تحصیلات و ...) رابطه معناداری وجود دارد. همین‌طور، بین شاخص‌های یکپارچه‌سازی اراضی و مشارکت اجتماعی در همه شاخص‌های مورد بررسی در سطح آلفای ۰/۰۵ رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد. همچنین بین شاخص یکپارچه‌سازی اراضی زراعی و مشارکت مردم با میزان همبستگی (۰/۳۲۷ درصد) و سطح معناداری ۰/۰۰۰ رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. به‌طوری با افزایش مشارکت مردم در طرح‌ها و پروژه‌های مرتبط با توسعه روستایی، بر میزان آگاهی مردم افزوده شده و آنان میل به آموزش بیشتر در راستای هر چه بهتر اجرایی شدن چنین طرح‌های را دارند، و افزایش آگاهی و آموزش، اعتماد مردم به یکدیگر و دولت را در بر دارد و در نتیجه افزایش همکاری جمعی و کار گروهی در هر بهتر اجرا شدن طرح‌های توسعه روستایی مانند طرح یکپارچه‌سازی اراضی زراعی تلاش و مشارکت خواهند نمود و چنین مشارکتی در نتیجه موجب افزایش کیفیت زندگی روستاییان، افزایش میزان سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار روستایی را در بر خواهد داشت. اما لازم به ذکر است که تمایل به مشارکت با برادران و فامیل نسبت به دیگران در سطح بالاتری است و مشارکت با اهالی روستا در سطح بعدی قرار دارد، این درحالی است که سرپرستان خانوارهای مورد مطالعه تمایل کمی به مشارکت با طایفه‌ها و روستائیان دیگر نشان می‌دهند.

علاوه بر این‌ها نتایج نشان داد، مشارکت اجتماعی روستاییان نقش مؤثر در اقدام به یکپارچه‌سازی میان بهره‌برداران کوچک دارد. همین مشارکت اجتماعی در این ۴ روستای مورد مطالعه موجب گرایش مردم به یکپارچه کردن اراضی زراعی خود کرده است. بطوری که بالا بودن میزان مشارکت مردم روستای حاج آقا با توجه به مدل ویکور، منجر شده است تا میانگین رتبه‌ای مولفه‌ها و شاخص‌های یکپارچه‌سازی اراضی زراعی نیز در بالاترین حد نسبت به سایر روستاها باشد. چنانچه در خصوص مؤلفه آگاهی روستای کردکنندی و در مولفه‌های اعتماد مردم به یکدیگر، آموزش، اعتماد مردم به دولت و همکاری و مشارکت جمعی روستای حاج آقا دارای بالاترین میانگین رتبه‌های بین روستاهای نمونه بودند. بنابراین بطور کلی می‌توان گفت که مشارکت مردم در یکپارچه‌سازی اراضی زراعی از ضروریات اجرای چنین طرح‌های می‌باشد و این دو مولفه در روستاهای مورد مطالعه بصورت کاملاً معنادار وجود دارد. ولی با این وجود برخی از مردم و کشاورزان از مشارکت در چنین طرح‌های اجتناب می‌کنند که این عده از روستاییان (که کم هم نیستند) عوامل بازدارنده‌ی آنان نسبت به مشارکت را موارد زیر بیان می‌دارند: کم رنگ بودن فعالیت‌های ترویج و عدم آگاهی از روش‌های کشاورزی مدرن، قوانین ارث، تفاوت کیفیت اراضی، ناتوانی مالی نسبت به خرید یا پرداخت تفاوت قیمت اراضی، وجود نگرش سنتی نسبت به استقلال مالکیت و نیز بعضی اختلافات قومی و قبیله‌ای بین اهالی روستا.

با توجه به نتایج حاصل از تحقیق حاضر می‌توان آنها را با نتایج سایر تحقیقات نیز مورد مقایسه قرار داد. چنانچه، نتایج تحقیق حاضر با نتایج تحقیق مرادی و همکارانش (۱۳۹۲)، شهبانی نژاد و همکاران (۱۳۹۴)، جمشیدی و همکاران، (۱۳۸۸)، جمشیدی و امینی (۱۳۹۱)، امیر نژاد و رفیعی (۱۳۸۸)، محسن زاده (۱۳۹۳)، سهرابی وفا (۱۳۹۲)، در زمینه رابطه بین مشارکت در طرح یکپارچه سازی و ویژگی‌های فردی در یک راستا قرار دارد، با نتایج تحقیق *(1971) Agarwal* و *(2002) Vanslebrouc et al*، در زمینه تاثیر مشارکت در اجرای موفق این طرح و اثرات آن در توسعه روستایی در یک راستا قرار دارد. براساس مطالعات انجام گرفته و یافته‌های تحقیق پیشنهاداتی که در زمینه‌ی افزایش مشارکت روستاییان در کارهای زراعی و همچنین در یکپارچه‌سازی اراضی ارائه می‌شود عبارتند از: ایجاد آگاهی در روستاییان نسبت به یکپارچه‌سازی اراضی، ایجاد تشکل‌ها و گروه‌های میانجی و سازمان‌های غیردولتی، تخصیص تسهیلات و مزایای ویژه برای افرادی که اقدام به یکپارچه‌سازی اراضی می‌کنند.

فهرست منابع

- احمدپور، امیر. موسوی، محمد حسن (۱۳۹۴). تحلیل پیامدهای اجرای طرح یکپارچه سازی در مزارع شالیزاری (مطالعه موردی: روستای ولشکلا شهرستان ساری. مجله پژوهش و برنامه ریزی روستایی، سال ۴، شماره ۲، پیاپی ۱۰.

- پاپلی یزدی، محمدحسین و زهره حسین پور چالاکی (۱۳۷۱). پراکنندگی زمین‌های کشاورزی. مجله تحقیقات جغرافیایی، شماره ۲۷.
- حقیقت، محمد صالح، ایروانی، هوشنگ، کلانتری، خلیل، قدیمی، سید علیرضا (۱۳۹۲). تحلیل موانع پذیرش طرح یکپارچه‌سازی اراضی از دیدگاه کشاورزان استان فارس. مجله‌ی پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، سال ششم، شماره یک، ۹۷-۱۱۰.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا (۱۳۹۱). توسعه کشاورزی (مفاهیم، اصول، روش تحقیق، برنامه‌ریزی در یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی). تهران، انتشارات سمت.
- سهرابی وفا، سمیرا (۱۳۹۲). نقش کارآفرینی در توسعه روستایی با تاکید بر یکپارچه سازی اراضی کشاورزی، مطالعه مورد: دهستان خرابود- شهرستان خدابنده. پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی دکتر جمشید عینالی، دانشگاه زنجان.
- شمس، علی، احدزاده، جواد، عباسی، علیرضا. هوشمندان مقدم فرد، زهرا (۱۳۹۴). نگرش گندم کاران در خصوص یکپارچه سازی اراضی و راهکارهای متناسب از دیدگاه آنان (مورد مطالعه: گندمکاران روستاهای شهرستان هشتگرد)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، جلد ۲، شماره ۲.
- عباسی، عنایت، باسامی، احمد، فرهادیان، همایون (۱۳۹۱). عوامل مؤثر بر نگرش کشاورزان نسبت به یکپارچه سازی اراضی (مطالعه موردی: پایین دست سد گلبلاغ، شهرستان بیجار). فصلنامه‌ی روستا و توسعه، سال شانزدهم، شماره یک، ۷۳-۹۱.
- عنابستانی، علی اکبر، شایان، حمید و سحر احمدزاده (۱۳۹۰). برآورد میزان تاثیرپذیری مشارکت زنان از سرمایه اجتماعی در نواحی روستایی. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، جلد ۱۸، شماره ۲۱.
- فعلی، سعید و پزشکی راد، غلامرضا، چیدری، محمد و مسیب بقایی (۱۳۸۷). عوامل مؤثر بر مشارکت کشاورزان گندم کار در طرح گندم (مطالعه موردی: تهران). فصلنامه توسعه و روستا، سال یازدهم، شماره ۳.
- کوشکی، فاطمه، ایروانی، هوشنگ و خلیل کلانتری. (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر بهبود مشارکت زنان در صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی: مطالعه موردی استان کرمانشاه. فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۴، شماره ۱، صص ۱۵-۳۳.
- محسن‌زاده هریس، محمد (۱۳۹۳). یکپارچه سازی اراضی زراعی و نقش آن در توسعه‌ی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان بستان‌آباد). پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمای دکتر محمد ظاهری، دانشگاه تبریز، تبریز.
- محمدی یگانه و محمد ولایی (۱۳۹۳). تنوع بخشی به اقتصاد روستاها جهت تحقق توسعه پایدار مورد: دهستان مرحمت آباد شمالی شهرستان میاندوآب. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال سوم، شماره ۲.

- مرادی، محمود، فال سلیمان، محمود، ابطحی نیا، آمنه (۱۳۹۲). شناخت عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در اجرای طرح یکپارچه‌سازی اراضی زراعی (مطالعه‌ی موردی: شهرستان خوسف). جغرافیا و توسعه، شماره سی و دوم، ۱۰۲-۸۹.
- میرزایی، حسین. طالب، مهدی. کاکه‌پور، محمد (۱۳۹۴). ریشه‌یابی دلایل موافقت و مخالفت کشاورزان با مشارکت در طرح‌های یکپارچه‌سازی اراضی (مورد مطالعه: روستاهای منتخب شهرستان بوکان). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۷، شماره ۲، صص ۳۴۹-۳۳۷.
- Abubakari, Z., van der Molenb, P. Bennett c, R.M. Kuusaana d, E.D,(2016), **Land consolidation, customary lands, and Ghana's Northern Savannah Ecological Zone: An evaluation of the possibilities and pitfalls**. *Land Use Policy* 54 (2016) 386-398.
- Braun, R, (2010), **Social participation and climate change**. *Environment, Development*
- Burton, S.P,(1988), **Land consolidation in Cyprus: A vital policy for rural reconstruction**. *Land Use Policy, Volume 5, Issue 1, 131-147*.
- Chen, Jen-Hao, Lauderdale, Diane S , Linda J. Waite, (2016), **Social participation and older adults' sleep**. *Social Science & Medicine* 149 (2016) 164e173.
- Cicognani, E, Pirini, C, Keyes, C, Joshanloo, M, Rostami, R, Nosratabadi, M ,(2007), **Social Participation, Sense of Community and Social Well Being: A Study on American, Italian and Iranian University Students**, Springer Science Business Media B. V. PP 97-112.
- Demetriou. D, (2014), **The Development of an integrated planning and decision support system (IPDSS) for land consolidation**. London: the University of Leeds.
- Haseen, S., & Khan, R, (2011), **Indian agriculture and food security: Problem and prospects**. Munich Personal RePEc Archive Paper, Germany. Retrieved from <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/33748/>.
- Hyypa , M.T., Ma ki, J.,(2003), **Social participation and health in a community rich in stock of social capital**. *Health Education Research* 18 (6), 770-779.
- Lee, H, Young, S-N J, SeonjaLeeb, Sung-Il C, Eun-O P, (2008), **The relationship between social participation and self-rated health by sex and age: A cross-sectional survey**. *International Journal of Nursing Studies* 45 (2008) 1042-1054.
- Lindstrom, M., Moghaddassi, M., Merlo, J., (2004), **Individual self-rated health, social participation and neighborhood: a multilevel analysis in Malmo**. Sweden. *Preventive Medicine* 39, 135-141.
- Liu, Ziming, Müller, Malte , Rommel, Jens , Feng, Shuyi, (2016), **Community-based agricultural land consolidation and local elites: Survey evidence from China**. *Journal of Rural Studies* (2016), <http://dx.doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.06.021>.
- Long, H., (2014), **Land consolidation: an indispensable way of spatial restructuring in rural China**. *J. Geogr. Sci.* 24, 211e225.

- Manjunatha, A.V., Anik, A.R., Speelman, S., Nuppenau, E.A., (2013), **Impact of land fragmentation, farm size, land ownership and crop diversity on profit and efficiency of irrigated farms in India**. *Land Use Policy* 31, 397–405 <http://doi.org/10.1016/j.landusepol.2012.08.005>.
- Nzeadibe, Thaddeus Chidi, Anyadike, Raymond N.C., (2012), **to the informal recycling economy in Aba, Nigeria, City**. *Culture and Society* 3, 313–325
- Sallaku, F., Jojc, E., Tata, O., Huqi, B., & Fortuzi, S, (2010), **The role of land consolidation activities in the sustainable rural development in Albania**. *Research Journal of Agricultural Science*, 42 (3), 825-832.
- Sklenicka, P, (2006), **Applying evaluation criteria for the land consolidation effect to three contrasting study areas in the Czech Republic**. *Land Use Policy*, 23(4), ۵۰۲-۵۱۰.
- Thomas, J., (2006), **Attempt on systematization of land consolidation approaches in Europe** *Zeitschrift Fur Geodasie. Geoinform. Landmanag.* 131 (3), 156–161.
- Vitikainen, A., (2004), **An overview of land consolidation in Europe**. *Nord. J. Surv.*

